

Κ.Α.Π. & ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Εξελίξεις και προοπτικές

Καθηγητής Κων/νος Τσιμπούκας
Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ), στις κατευθυντήριες γραμμές για τη συλλογή και ερμηνεία των δεδομένων για την καινοτομία (Εγχειρίδιο Όσλο3), προτείνουν τον ακόλουθο ορισμό:

Καινοτομία είναι η παραγωγή ενός νέου ή σημαντικά βελτιωμένου προϊόντος (αγαθού ή υπηρεσίας), ή η εφαρμογή μιας διαδικασίας, ή μιας νέας μεθόδου μάρκετινγκ, ή μιας νέας οργανωσιακής μεθόδου στις επιχειρησιακές πρακτικές, την οργάνωση του εργασιακού χώρου ή τις εξωτερικές σχέσεις.

Σήμερα η Ε.Ε. αναδεικνύει την καινοτομία ως βασικό εργαλείο επίτευξης των τριών βασικών στόχων της ΚΑΠ, δηλαδή α) την μακροχρόνια βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα (πρωτογενής παραγωγή, μεταποίηση, διάθεση), β) την προστασία του αγροτικού περιβάλλοντος (αιεφόρος ανάπτυξη) και γ) την στήριξη της βιωσιμότητας των αγροτικών περιοχών.

Η χρηματοδότηση έως το 2020 γίνεται πάρα πολύ ισχυρή αφενός απο το πρόγραμμα πλαίσιο **Ορίζοντας 2020** (έρευνα και καινοτομία) με 4 δις ευρώ που αφορά «την Επισιτιστική ασφάλεια, την βιώσιμη γεωργία και τη δασοκομία, τη θαλάσσια έρευνα, στη θάλασσα και στον τομέα των εσωτερικών υδάτων, και βιο-οικονομία» και αφετέρου απο την **Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020**, όπου αναδεικνύει ως πρώτη προτεραιότητα η «Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές».

Οι πολιτικές αυτές έχουν σχεδιαστεί με σκοπό να υλοποιήσουν, τη στρατηγική της Ευρώπης για την καινοτομία, που αντιπροσωπεύει μία από τις εμβληματικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής «[Ευρώπη 2020](#)». Ειδικότερα το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» έχει ως στόχο να εδραιώσει την ΕΕ ως μια ηγετική οικονομία της γνώσης, **που να παράγει επιστημονική γνώση και καινοτομία** ώστε να διασφαλίζει την **ανταγωνιστικότητα** της Ευρώπης (**και του ευρωπαϊκού αγροτικού τομέα**) σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στο θετικό αυτό πλαίσιο τίθεται το ερώτημα, του κατά πόσον ο ελληνικός αγροτικός τομέας μπορεί να επωφεληθεί ουσιαστικά.

Η ανασκόπηση της διαδικασίας ενσωμάτωσης καινοτομιών στον ελληνικό αγροτικό τομέα, που λειτουργησε τα τελευταία 35 χρόνια στο καθεστώς της ΚΑΠ , μπορεί να μας δώσει πλούσια διδάγματα.

Στην πρώτη περίοδο, **όταν η Κ.Α.Π. στόχευε ακόμη, στην αύξηση της παραγωγικότητας** (αύξηση αποδόσεων), το κύριο εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής γεωργίας ήταν, απο τις διαρθρωτικές πολιτικές, **το μέτρο των σχεδίων βελτίωσης.**

Απο σχετική μελέτη που είχε πραγματοποιήσει την περίοδο εκείνη το εργαστήριό μας, στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, σχετικά με την εφαρμογή του κανονισμού 2328/91 φαίνεται ότι **στόχος των εκμεταλλεύσεων ήταν η αύξηση των εισπράξεων απο επιδοτήσεις** είτε μέσω βελτίωσης των φυσικών αποδόσεων (οι περισσότερες ενισχύσεις καταβάλλονταν ανα κιλό παραγόμενης ποσότητας) είτε με αλλαγή της παραγωγικής κατεύθυνσης (προς καλλιέργειες ή εκτροφές που απολάμβαναν υψηλές επιδοτήσεις).

Ως μέσω επίτευξης των στόχων αυτών, οι εκμεταλλεύσεις χρησιμοποιούσαν κυρίως τις **επενδύσεις σε γεωργικά μηχανήματα** (ελκυστήρες/ μηχανήματα συγκομιδής) και **αρδευτικά έργα/μηχανήματα**, αφού οι κατηγορίες αυτές αντιπροσώπευαν περίπου **το 60% των συνολικών επενδύσεων**. Μάλιστα το μεγαλύτερο ποσοστό των συγκεκριμένων επενδύσεων αφορούσαν **εισαγόμενους** συντελεστές παραγωγής.

Την περίοδο εκείνη υπήρξε και μια αντίστοιχη τάση υποκατάστασης εισροών ελληνικής τεχνολογίας, κυρίως στους σπόρους, με εισαγόμενους υψηλότερων αποδόσεων (βαμβάκι, αραβόσιτος).

Στην συνέχεια, όταν η ΚΑΠ προχώρησε στην σταδιακή αποσύνδεση των επιδοτήσεων απο το ύψος της παραγωγής,

- με τη μεταρρύθμιση MacSharry (αντισταθμιστικές πληρωμές ανά εκτάριο ή ανά κεφαλή ζώου) και
- την εφαρμογή της Agenda 2000 (άμεσες ενισχύσεις και εισαγωγή του 2ου Πυλώνα της ΚΑΠ που περιλαμβάνει μέτρα πολιτικής για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου, αυξάνονται τα κοινωνικο-διαρθρωτικά, και περιβαλλοντικά συνοδευτικά μέτρα και τέλος αυξάνεται περαιτέρω ο προσανατολισμός προς την αγορά).

Σ'αυτή την χρονική περίοδο μέχρι και σήμερα θα μπορούσαμε να απαριθμήσουμε ορισμένες, **οργανωσιακού κυρίως χαρακτήρα καινοτομίες** που ενσωματώθηκαν στον αγροτικό τομέα της χώρας και προήλθαν απο την εφαρμογή σχετικών κοινοτικών κανονισμών, όπως η βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία (που επίσης μπορεί να θεωρηθεί στην αρχική περίοδο εφαρμογής της και ως καινοτομία στην παραγωγική διαδικασία).

Σημαντικές ανάλογες **οργανωσιακές καινοτομίες** εκπορεύθηκαν μετά την ίδρυση του ΟΠΕΓΕΠ (Agrocert), όπως ο σχεδιασμός και η εφαρμογή του συστήματος ολοκληρωμένη διαχείρισης στη γεωργική παραγωγή, η οποία έχει εγκαθιδρυθεί πλέον ως σημαντική φιλοπεριβαλλοντική μέθοδο παραγωγής. Η χρήση του προσέθεσε σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, κυρίως στην καλλιέργεια της ροδακινιάς.

Η λειτουργία του ΟΠΕΓΕΠ επέτρεψε ακόμη, μέσω της πιστοποίησης, την εισαγωγή καινούργιων (φιλοπεριβαλλοντικών) παραγωγικών συστημάτων, εφαρμόζοντας κοινοτικούς κανονισμούς όπως οι ειδικές κτηνοτροφικές εκτροφές (π.χ. η οрниθοτροφία ελευθέρως βοσκής κλπ), καθώς και την δημιουργία εθνικών σημάτων ποιότητας (σύστημα Διαχείρισης για τη Διασφάλιση της ποιότητας προϊόντων ιχθυοκαλλιέργειας).

Η πιστοποίηση των **Π.Ο.Π.** επέτρεψε επίσης την εφαρμογή αντίστοιχών κοινοτικών κανονισμών, που μπορούν να θεωρηθούν στην ουσία της σύλληψης της ιδέας, ως **καινοτομία Marketing**, των αγροτικών προϊόντων.

Η φιλοπεριβαλλοντική πολιτική της ΚΑΠ, ώθησε και στην δημιουργία αρκετών καινοτομιών κυρίως στην επεξεργασία αποβλήτων ή υποπροϊόντων της μεταποίησης γεωργικών προϊόντων (**καινοτομία στην παραγωγική διαδικασία**). Αρκετά έργα που χρηματοδότησε το Πρόγραμμα Ανάπτυξης Βιομηχανικής Έρευνας και Τεχνολογίας (ΠΑΒΕΤ), αφορούν την επεξεργασία αποβλήτων ελαιοτριβείων ή των υπολειμάτων της μεταποίησης για χρήση στην βιομηχανία καλλυντικών.

Η ίδια η "**προσέγγιση**" **Leader** **απετέλεσε οργανωτική καινοτομία**, η οποία στηριζόταν στην ολοκληρωμένη και συμμετοχική προσέγγιση σε τοπικό επίπεδο, η εφαρμογή της οποίας έδωσε διάφορα αποτελέσματα στις αγροτικές περιοχές της χώρας.

Κατά την πολύ πρόσφατη περίοδο παρατηρούνται κυρίως **καινοτομίες Marketing**, με την επαναχρησιμοποίηση σπόρων τοπικών ποικιλιών (retro innovation), αλλά την εισαγωγή παραγωγής super foods.

Η χαμηλή ενσωμάτωση καινοτομίας, κυρίως όσον αφορά την "καινοτομία προϊόντος" και την "καινοτομία στην παραγωγική διαδικασία" παρατηρείται παρά το γεγονός ότι υπάρχει υψηλό ερευνητικό δυναμικό στη χώρα (Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα).

Όπως περιγράφεται στην SWOT του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020:

1. Ένα από τα σημαντικότερα διαρθρωτικά προβλήματα του ελληνικού αγροτικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, είναι η απουσία μίας κρίσιμης μάζας επιχειρήσεων ικανού μεγέθους, που να μπορούν να επενδύσουν στην καινοτομία, στην έρευνα και την τεχνολογία για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας, αλλά και το πολύ μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων.

2. Αναφορικά με το ζήτημα των δικτυώσεων, σύμφωνα με έρευνες της ΓΓΕΤΚ (2014), οι εταιρείες του τομέα των τροφίμων αναπτύσσουν ποικίλες και δυναμικές συνεργατικές δράσεις με πολλές ομάδες από τον ελληνικό και διεθνή ακαδημαϊκό και ερευνητικό χώρο, ενώ δεν παρατηρείται κάτι παρόμοιο με τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις.

3. Όπως αναγνωρίζεται και στο Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης (ΣΕΣ), εκτός από το πρόβλημα των διαθέσιμων πόρων για την προώθηση της Έρευνας Καινοτομίας και Τεχνολογίας, παρατηρείται επίσης απουσία διασύνδεσης των αναγκών του τομέα με την παραγόμενη, από τα ερευνητικά Ινστιτούτα και τους λοιπούς φορείς, έρευνα.

4. Στα Σχέδια Περιφερειακής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (3) οι δράσεις για καινοτομία και μεταφορά γνώσης αφορούν τόσο στον πυρήνα της αγροτικής παραγωγής, όσο και στη σχέση αγροτικής παραγωγής-περιβάλλοντος και αγροτικής παραγωγής-κλιματικής αλλαγής.

Η έξυπνη εξειδίκευση είναι μία μεθοδολογία αναπτυξιακού σχεδιασμού σε περιφερειακό επίπεδο που αξιολογεί ένα ευρύ φάσμα δεδομένων για να καταλήξει συναινετικά σε λίγες προτεραιότητες που θα τύχουν σημαντικής στήριξης.

Έχουν εκπονηθεί **13 Σχέδια Περιφερειακής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (3) ή RIS3** (ένα ανά Περιφέρεια) τα οποία, μέσω και τοπικών διαβουλεύσεων, έχουν καθορίσει τους στόχους, τις προτεραιότητες και το σχέδιο δράσης για την έρευνα και καινοτομία σε περιφερειακό επίπεδο.

Είναι χαρακτηριστικό ότι σχεδόν σε όλες τις Περιφέρειες της, **ο αγροδιατροφικός τομέας**, με βάση τον δυναμισμό και τον εξωστρεφή του χαρακτήρα, **αξιολογείται ως πρώτη προτεραιότητας για την εφαρμογή δράσεων καινοτομίας**, ενώ έχουν εξειδικευθεί και οι προτεραιότητες των ενισχυόμενων κλάδων. Οι προτεραιότητες αυτές θα χρησιμοποιηθούν στην πορεία κατά την εφαρμογή του Ορίζοντα 2020, του ΕΣΠΑ, αλλά και του μέτρου "Συνεργασία" του Π.Α.Α. 2014-2020.

Σημαντικό στοιχείο στην δυσμενή αυτή κατάσταση, όσον αφορά την ενσωμάτωση καινοτομίας στον αγροτικό τομέα, είναι **η έλλειψη οργανωμένου** (πανελληνίας κλίμακας) **δικτύου συμβουλών**, που θα μπορούσε αφενός να μεταδώσει την γνώση και να συμβάλλει στην εφαρμογή καινοτομικών προϊόντων/υπηρεσιών που παράγονται απο τα ελληνικά Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα, άλλα και να λειτουργήσει ως δίκτυο ανάδρασης των αναγκών του Τομέα προς τους ερευνητές.

Για τον λόγο αυτό στο μέτρο "Συνεργασία" του ΠΑΑ 2014-2020 (Μέτρο 16) **προβλέπεται η χρήση του διαμεσολαβητή καινοτομίας (Innovation Broker)** για τη διευκόλυνση της εξεύρεσης εταιρών, με σκοπό την ανάπτυξη των μορφών συνεργασίας αλλά και για την εκπόνηση του επιχειρηματικού τους σχεδίου (project).

Το πρόγραμμα "Συνεργασία« (ΠΑΑ 2014-2020) προβλέπει την χρηματοδότηση δράσεων συνολικού ύψους 97 εκατομμυρίων ευρώ κοινοτικής συμμετοχής, με σκοπό την προώθηση της έναρξης και λειτουργίας νέας συνεργασίας **μεταξύ, τουλάχιστον δύο φορέων** προερχόμενων: α) από την **παραγωγική δραστηριότητα** (γεωργία και κτηνοτροφία) και β) από **την επιστημονική και ερευνητική κοινότητα** ή άλλους φορείς που ασχολούνται με τον αγροτικό τομέα και τον τομέα των τροφίμων με στόχο τον περιορισμό ή και επίλυση υφιστάμενων προβλημάτων, που εντοπίζονται κυρίως στο αγρο-διατροφικό σύστημα και στο περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί, **αναπτύσσοντας και εφαρμόζοντας καινοτόμους μεθόδους.**

Ανάλογη δράση προβλέπεται για το μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και κοινών προσεγγίσεων σε περιβαλλοντικά έργα και αναπτυσσόμενες περιβαλλοντικές πρακτικές, καθώς και για την δημιουργία και την ανάπτυξη των βραχέων αλυσίδων εφοδιασμού και των τοπικών αγορών.

Η καινοτομία στο μέτρο "Συνεργασία" παράγεται μέσω διαδραστικής προσέγγισης, ανάμεσα στον **χρήστη επιχείρηση/εις** και την **ερευνητική ομάδα**, που θα δημιουργήσουν μεταξύ τους **επιχειρησιακή ομάδα της Ευρωπαϊκής Σύμπραξης Καινοτομίας (Ε.Σ.Κ.)**, με προσφορά λύσεων που είναι προσαρμοσμένες σε συγκεκριμένες συνθήκες, άμεσα εφαρμόσιμες (επιτάχυνση της εισαγωγής, της διάδοσης μέσω της Ε.Σ.Κ. και αποδοχής των νέων ιδεών και λύσεων) και προέρχεται από μια προσέγγιση από κάτω προς τα πάνω (δηλαδή προκύπτει από τις ανάγκες του παραγωγού).

Συνεπώς **η παραγωγική επιχείρηση** (ή ομάδα επιχειρήσεων) προσδιορίζει, **σε συνεργασία με τον διαμεσολαβητή καινοτομίας**, τις ανάγκες της, που αναλαμβάνει **η ερευνητική ομάδα να επιλύσει**.

Η εφαρμογή του μέτρου αναμένεται μετά την έκδοση των εφαρμοστικών αποφάσεων.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΑΣ